V

Concluzii generale

Concluziile de faţă rezumă principalele noutăţi de descriere, analiză şi interpretare prezentate în diverse puncte ale capitolelor precedente. Subliniem în continuare atât punctele în care considerăm că lucrarea noastră aduce un plus de înţelegere faţă de cercetările anterioare sau oferă argumente noi în cazul analizelor controversate, cât şi chestiunile abordate mai pe scurt care considerăm că ar merita continuate în cercetări viitoare.

Analiză sincronică

• analiza principalelor categorii funcţionale verbale ale românei

♦ negaţia

– dintre cele două poziţii ale negaţiei identificate de Zanuttini ([1994] 1998, 1997) în analiza limbilor romanice, în română este activă doar proiecţia înaltă de negaţie; proiecţia de negaţie selectează domeniul flexionar (NEGP > IP), constituind astfel limita între domeniul flexionar IP şi domeniul complementizatorului CP

– negaţia propoziţională se realizează prin adverbul de negaţie *nu* în majoritatea structurilor propoziţionale şi prin afixul *ne-* pentru propoziţia nonfinită organizată în jurul gerunziului; statutul diferit al celor două mărci de negaţie (*nu* – adverb plin, grup sintactic, inserat ca specificator al proiecţiei de negaţie / *ne-* – afix, centru sintactic generat direct în NEG^0) se corelează cu opţiuni sintactice diferite: *nu* blochează deplasarea verbului la stânga negaţiei (e.g. encliză pronominală pentru imperativul pozitiv / procliză pronominală pentru imperativul negativ), inducând efecte de minimalitate sintactică, pe când *ne-* se încorporează prin adjuncţie la stânga în structura gerunziului şi permite deplasarea acestuia în domeniul C

– o problemă deschisă rămâne analiza afixului negativ *ne-*, mai exact măsura în care se poate oferi o analiză sintactico-semantică unitară, în care

BDD-B640-06 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 07:09:39 UTC)

ne- expresie a negaţiei propoziţionale şi *ne-* afix lexical negativ prezintă acelaşi set de trăsături, iar diferenţele de comportament dintre cuvintele negative formate cu *ne-* şi propoziţia nonfinită negată prin *ne-* rezultă din inserarea afixului *ne-* în compartimente diferite: componentul presintactic de formare a cuvintelor în cazul formaţiilor lexicale cu *ne- vs* componentul sintactic pentru propoziţiile nonfinite negative negate prin *ne-*

♦ pronumele clitice

– din punct de vedere tipologic, pronumele clitice ale românei sunt orientate către flexiune / verb (*I-oriented / V-oriented clitics*), nu către complementizator (*C-oriented clitics*)

♦ verbele auxiliare

– auxiliarele (nonpasive) sunt centre sintactice (clitice morfofonologice) care marchează în mod sistematic categoria gramaticală a modului (şi modalităţii); din perspectivă comparată, natura auxiliarelor româneşti nu este surprinzătoare, deoarece, aşa cum a arătat Anderson (2006), în diferite limbi, auxiliarele pot fi exponent pentru majoritatea centrelor sintactice verbale (mod, timp, aspect)

– transformarea istorică a verbelor lexicale în verbe funcţionale (auxiliare) a constat, în mod sistematic, în pierderea trăsăturilor de timp şi aspect (pe lângă pierderea structurii argumentale) şi în păstrarea trăsăturilor de mod

– în structurile analitice, auxiliarul marchează modul (şi modalitatea), iar verbul lexical marchează timpul şi aspectul

– asumând o paradigmă reichenbachiană (v. Reichenbach 1947), care separă timpul vorbirii / timpul evenimentului / timpul referinţei, rămân de stabilit cu mai multă claritate distribuţia acestor categorii în proiecţia verbală extinsă şi exponentul pentru fiecare categorie; o altă problemă controversată este cea privitoare la temporalitatea formelor irrealis

♦ complementizatorul *să*

– distribuţia elementului *să* conduce către interpretarea acestuia drept complementizator generat într-o poziţie joasă a domeniului C (în FIN^0), nu drept marcă flexionară

– pe lângă construcţia cu complementizator scindat *ca... să*, analizată ca activând ambele proiecţii completive din domeniul C (*ca* în FORCE^0 şi *să* în FIN^0) (Stan 2007; cf. Rizzi 1997), româna dispune şi de construcţia cu recomplementare / dublarea complementizatorului (cf. Fontana 1993) *să... să*, analizată în aceeaşi manieră

– deşi am făcut o serie de observaţii privitoare la sintaxa construcţiei cu recomplementare *să... să*, atât în sincronie, cât şi în diacronie, subiectul este

BDD-B640-06 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 07:09:39 UTC)

departe de a fi epuizat; această construcție merită, cu siguranță, o cercetare mai detaliată, în viitor

♦ adverbele clitice / semiadverbele

– adverbele clitice (*mai, cam, și, prea, tot*) au fost analizate drept centre sintactice care se generează în domeniul flexionar și se încorporează prin adjuncție la stânga în structura verbului

– semantica și distribuția diferită a semiadverbelor arată că acestea sunt generate în proiecții diferite: majoritatea semiadverbelor sunt aspectuale (generate în Asp^0), însă un semiadverb ca *și* este la limita dintre temporal (anterior) și aspectual (perfectiv); în timp ce *mai* a beneficiat de o analize mai detaliate, pentru alte semiadverbe este nevoie de analize mai amănunțite care să coreleze semantica cu poziția lor de generare, derivând și restricțiile de combinare specifice

• deplasarea verbului

♦ în română, nivelul general de deplasare a verbului este deplasare la flexiune (V-la-I), atât pentru formele sintetice, cât și pentru formele analitice

– formele sintetice se deplasează la cea mai înaltă proiecție verbală din domeniul flexionar, MoodP

– în cazul formelor analitice, auxiliarul se generează în centrul $Mood^0$, iar verbul lexical se ridică la T; în structurile cu auxiliar multiplu, categoriile de mod și modalitate au exponent diferit; auxiliarul *fi* marchează modalitatea irrealis (Avram 1999; Avram și Hill 2007)

– nivelul înalt de deplasare a verbului în româna modernă derivă din instanțierea paradigmatică săracă (v. Schifano 2015a) a categoriei modului

♦ deplasarea verbului în domeniul complementizatorului (V-la-C), diagnosticată prin encliza pronumelor clitice și/sau a auxiliarelor, este de asemenea prezentă în gramatica românei moderne; locusul deplasării la C este FinP

– trăsătura [+directiv] este responsabilă de deplasarea la C pentru imperativul pozitiv și în imprecațiile condiționale și subjonctivale

– gerunziul se deplasează la FinP în vederea verificării morfologiei nonfinite

♦ strategia generală de deplasare a verbului este deplasarea grupului verbal (*phrasal VP-movement*)

– efectele de adiacență a elementelor din nucleul verbal rezultă din blocarea specificatorilor proiecțiilor verbale (ocupați de verbul însuși / urma deplasării verbului)

– deplasarea verbală la C se manifestă în mod sistematic prin inversiune: auxiliarele (centre) rămân *in situ*, iar verbul lexical (grup) se deplasează la C

BDD-B640-06 © 2015 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 07:09:39 UTC)

• formele nonfinite

♦ trăsătura [nonfinit] trebuie obligatoriu satisfăcută printr-un exponent propriu (este o trăsătură „tare" în terminologia din Chomsky 1995)

– gerunziul propoziţional satisface această trăsătură prin deplasare V-la-C

– infinitivul propoziţional satisface această trăsătură prin intermediul complementizatorului (cu origine prepoziţională) *a*

– complementizatorul infinitival *a* amalgamează centrele FIN^0 şi FORCE^0 şi nu permite generarea unei periferii stângi

• poziţia constituenţilor

♦ atribuirea nominativului în poziţie postverbală este liberă în română; subiectele preverbale sunt deplasate în periferia stângă propoziţională

♦ de altfel, distribuţia constituenţilor preverbali prin raportare la elementele funcţionale din domeniul flexionar arată că aceştia ocupă poziţii marcate informaţional (topic, focus) în periferia stângă propoziţională

♦ topica VOS se derivă prin procesul *object shift* (specific limbilor romanice) (v. Gallego 2012) şi reprezintă o strategie de includere a obiectului în componentul presupoziţional al enunţului în vederea transferării interpretării rematice asupra subiectului (Alboiu 1999)

• probleme teoretice

♦ distincţia *centru / grup* joacă un rol hotărâtor în deplasarea verbului: centrele verbale au o poziţie fixă, iar grupul verbal se deplasează

– această generalizare explică în mod elegant absenţa din română a fenomenelor de tipul inversiune auxiliar - subiect (engl. *SAI = subject-auxiliary inversion*) (care se derivă prin deplasarea auxiliarului în domeniul C), prezente în alte limbi romanice (franceza) sau germanice (engleza)

♦ fenomenele de încorporare şi de blocare a deplasării sintactice constituie argumente solide pentru integrarea trăsăturilor categoriale ([+V], [+N] etc.) în componentul sintactic

♦ o altă distincţie care se dovedeşte relevantă este cea dintre *centrele încorporante şi centrele nonîncorporante*

– semiadverbele şi marca de negaţie *ne-* se încorporează în structura verbului şi se deplasează odată cu acesta, pe când auxiliarele verbale şi complementizatorul *să* nu se încorporează

– astfel, din punct de vedere morfofonologic, centrele încorporante au un comportament afixal, pe când cele nonîncorporante sunt mai degrabă clitice morfofonologice, nu afixe

BDD-B640-06 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 07:09:39 UTC)

Analiză diacronică

• deplasarea verbului

♦ deplasarea verbului în domeniul C (formele finite)

– deplasarea V-la-C este mult mai frecventă în limba veche şi se manifestă prin inversiune (V-AUX, V-CL, V-CL-AUX)

– deplasarea V-la-C este disponibilă în limba veche într-un număr mai mare de contexte sintactice decât în limba modernă; deplasarea V-la-C nu se manifestă doar în vederea verificării trăsăturii [+directiv], ci reprezintă o strategie generală de marcare a forţei asertive (v. Ledgeway 2008), speficifică limbilor romanice vechi

– prin aplicarea testelor sintactice propuse în bibliografia de romanistică pentru analiza fazelor vechi ale limbilor romanice ca sisteme cu gramatică V2 relaxată (cu excepţia francezei vechi, care prezintă o gramatică V2 strictă), se poate conchide că structurile cu deplasare V-la-C din româna veche sunt o formă reziduală a gramaticii V2 romanice în româna veche

♦ deplasarea joasă a verbului dă naştere la fenomenul dislocării nucleului verbal, specific limbilor romanice vechi (etichetat ca *interpolare* sau engl. *(IP-)scrambling*)

– dislocarea nucleului verbal se analizează prin deplasare joasă a verbului şi verificarea trăsăturilor centrelor din domeniul flexionar prin ACORD la distanţă

– procesul de ACORD la distanţă a fost eliminat diacronic în toate contextele în care are a face cu verificarea morfologiei (atât în domeniul verbal, cât şi în domeniul nominal, v. Cornilescu şi Nicolae 2011a)

– procesul de eroziune morfofonologică care caracterizează tranziţia de la latină la limbile romanice se traduce, din punct de vedere tehnic, ca slăbire a instanţierii paradigmatice (Schifano 2015a), fapt care conduce la verificarea trăsăturilor de morfologie prin deplasare sintactică

• analiza românei vechi adaugă o nouă intrare în tipologia fenomenului V2 romanic: satisfacerea constrângerii V2 prin deplasarea grupului verbal

• atât deplasarea verbului la C, cât şi deplasarea joastă a verbului pot fi explicate prin surse latineşti

• relaţia dintre textele vechi româneşti şi sursele străine / modele străine

♦ în analiza posibilităţii ca textele vechi româneşti să fi fost influenţate de texte / modele sintactice străine, am identificat două situaţii relevante:

BDD-B640-06 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 07:09:39 UTC)

– există calcuri parţiale de structură, care nu respectă regulile sintaxei vechi, însă care se grefează imperfect pe opţiuni sintactice ale limbii vechi (e.g. inversiunea la dreapta negaţiei, grefată pe disponibilitatea enclizei pronominale în româna veche); unele fenomene de contact pot consolida, de fapt, opţiuni din gramatica limbii-ţintă (encliza pronumelui reflexiv din slavonă consolidează într-o anumită măsură gramatica V2 a românei vechi, dat fiind că una dintre manifestările gramaticii V2 în româna veche este encliza pronumelor clitice)

– încercarea de imitare a topicii străine prin exploatarea unor opţiuni de topică specifice românei determină uneori încălcări ale interpretărilor pragmatice cu care sunt asociate aceste opţiuni de topică în română (e.g. la Cantemir, topicalizarea CP, structură care este asociată în româna veche şi modernă cu exprimarea contrastului, este folosită în contexte neutre, ca efect al imitării unei gramatici cu centru final)

Gramaticalizare

• limba română veche este caracterizată de două sisteme de auxiliare

♦ primul dintre acestea, caracterizat prin faptul că auxiliarul marchează valori de mod (şi modalitate), a fost păstrat în trecerea de la româna veche la româna modernă; cel de-al doilea sistem, în care auxiliarele au o structură morfologică complexă şi marchează atât modul (şi modalitatea), cât şi timpul, a fost eliminat diacronic

– fenomenul eliminării formelor din cel de-al doilea sistem de auxiliare este surprinzător din perspectivă romanică, dat fiind că, în general, în trecerea de la latină la limbile romanice au fost eliminate formele sintetice (v. Ledgeway 2012 şi bibliografia)

– cel de-al doilea sistem de auxiliare a fost eliminat deoarece, în structurile respective, auxiliarul marchează atât categoria de mod (specifică auxiliarelor româneşti), cât şi categoria de timp (în mod nespecific pentru auxiliarele româneşti nonpasive), deci nu se încadrează în tiparul specific de gramaticalizare a auxiliarelor româneşti (i.e. reanaliză ca MOOD^0)

– acest proces de eliminare diacronică oferă o nouă imagine a procesului de gramaticalizare: gramaticalizarea presupune, pe lângă pierderea de trăsături sintactice şi semantice şi slăbire morfofonologică (Roberts şi Roussou 2003; Roberts 2007), şi *încadrarea în tipare specifice*; neîncadrarea în tiparele specifice atrage eliminarea din sistem

BDD-B640-06 © 2015 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 07:09:39 UTC)